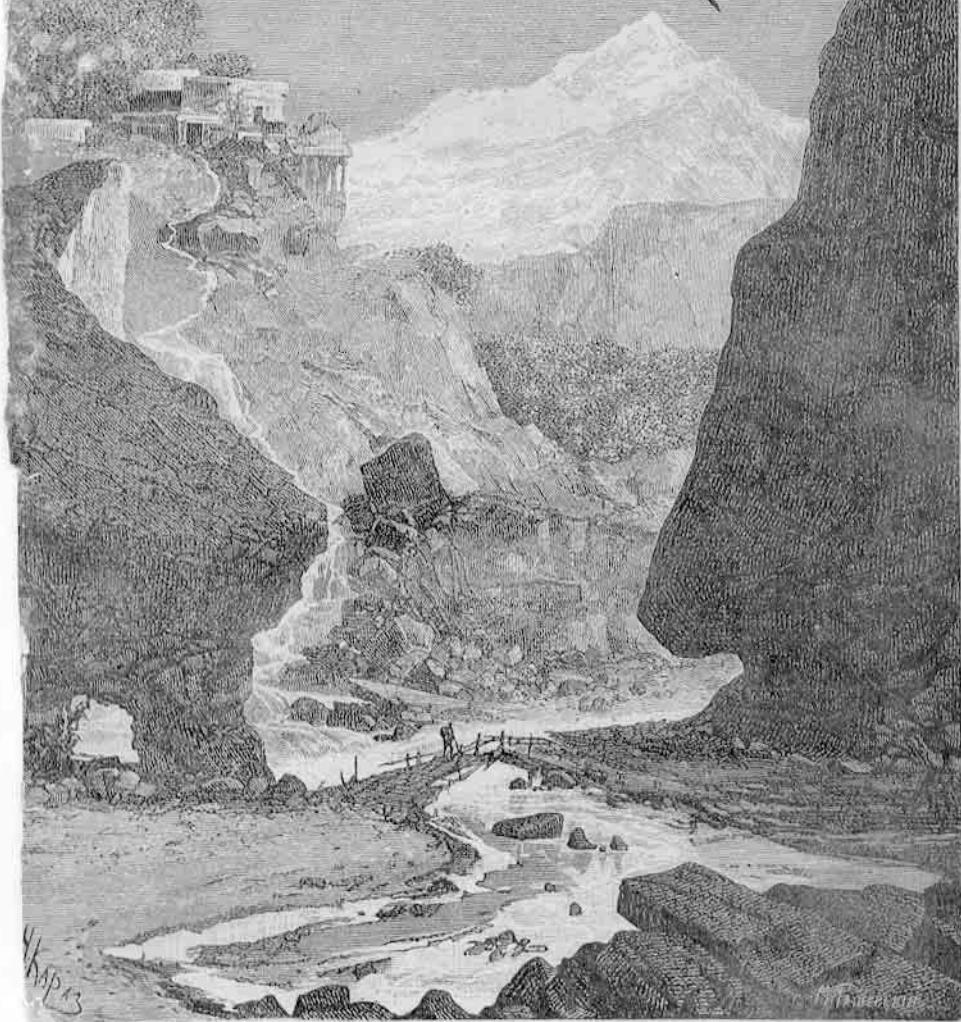

ԱՐԵՎԻ

№ 1

ՅՈՒՆԻՎԵՐ

1883

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺԻՆ

- Ճնորհաւոր Նոր տարի, բանաստեղծութիւն. Պ. Աղայեանց
Ուրիշի բունը քեզ բուն չի գառնալ,
Ճիճեռնակների կեանքից Օր. Մ.
Օձամանուկ և Արեալ համատ (Հէքիաթ) . . . Պ. Աղայեանց:
Թագաւորնուար հարդար կատաւուը (վրացերէնեց) Օր. Ն. Տ.
Աղաւնիներ (Տուրքենեց). Բաժփի

ԱՅՆ ԵՒ ԱՅՆՔ.

ՄԻ ԳԻՄԼՈԳ.

Դեմովինի խորածանկութիւնը. Օր. Բ. Ա.

Մի սրամիւ խորհուրդ. Արդ.

ԶՈՒԱՐՃԱԽԻՔ

Հանելուկներ (7 Հատ)

Հուտասսելուկն:

Տպարանական հանաք:

Հետաքրքրելու:

Նախատ խաղի վրայ Հեմնուած մի խնդիր:

Թերուսներ (2 Հատ)

Թիթեռնիկ, երգ նոտաներով:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԺԻՆ

Խմբագրութեան կողմից Տ. Ն.

ՄԱՍԵՆԱԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ.

Խմ նամակները Գարօ.

ՄԱՀԱՅԱՅԱԿԱՐ

Վեհափառ. Կաթողիկոս Գէորգ Պ.

Տիկին Նասաւլա Մերզոյեանց (Օր. Տէր Մարկոսեան)

ԽԱՐԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բաժփիե «Տարուալ չորս եղանակները»

Սօլովէիվ-Նեսմելով:

Օր. Ն. Տ. Աշխատութիւնները:

«Ազրեւրի» նուիրողները:

Խմբագրութեանս սուսացած գրքեր. Մահակալ և Մեսովլաւայ սլամուկներ:

Զրկինեանց ուսումնարանի նուիրատուն: «Ազրեւրի» սլամաններ:

Պատասխաններ: Յախարարութիւններ:

Z. N.

Ա Ղ Բ Ի Ի Բ

ՄԻԱՄԱՏԱՎ ՊԱՏԿԵՐԱՁԱՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ե Բ Ե Խ Ա Ե Ե Բ Ի

Եկ

ԳԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ա Խ Ա Զ Ա Ր Ա

№ 1

Յ Ա Խ Ա Ռ Ա

ԹԻՖԼԻՍ
ՅՈՎ. ՀԱՆՆԵԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ ՏՊԱՐՈՒ
ՕՐԲԵԼԻՆԻ ՓԱԳԱՅ, 5
1883

ԾՆՈՐՉԱՒՈՅՑ

ԽԱՅԲ ՏԱՐՅԱ

արուայ վերջին, մէջ զի-
շերին

Մի ձայն լսուեց երկնքից,
Թէ մի հրեղէն մանուկ
ծնուեց
Ճամանակի երկունքից:

Կագալիս է, ով մանուկներ,
Հազար ու մէկ բարիքով,
Թէև մանուկ, բայց խելօք է,
Խնչպէս մեծ մարդ տարիքով:

Չեզի համար նա բերում է
Տեսակ տեսակ խաղալիք,
Վնուշ անուշ մրգեղէններ,
Սիրուն սիրուն հազնելիք:

Զեզնից ոչինչ չե ինսայիլ,
Ինչ որ խնդրէք՝ նա կը տայ,
Տայց մեծերիս,...ուրիշ բան է,
Չի էլ նայիլ մեզ վրայ:

Միջնորդ եղէք, ով մանուկներ,
Դուք ձեր արդար բերանով,
Որ մեծերիս էլ ընդունէ
Չեզ չափ պատուով ու սիրով:

Չեր սուրբ բերնով աղաչեցէք
Եյս նորածին մանուկին,
Որ այս տարի նա շնորհի
Քաջ շովուապետ մեր Եղին:

Եթէ նա ձեր արդար բերնով
Մեր խնդիրքը կատարի,
Եյն ժամանակ մենք էլ կասենք—
«Շնորհաւոր նոր տարի»:

Գ. ԱՊՈՅԵԱՆՑ

ՈՒԹԻՇԻ ԲՈՒՆԵ

ՔԵԶ ԲՈՒՆ ՀԻ ԴԱՄԱԾԱԼ

(Ուռուեսէնից)

Մի անգամ գարնանը, երբ ծիծեռնակները ծովի միւս կողմից նոր էին վերադարձել, ճնճղուկը մտածեց իր համար բուն շինել: Մինչդեռ նա նստած մի տան կտորի վրայ մտածում էր, թէ ինչ տեղ կարող էր յարդ ու փեսուրներ գտնել, նրա մօտովն անցան մէկ զոյգ ծիծեռնակներ: Արանք հէնց այն առաւօտն էին վերադարձել իրանց հեռաւոր ճանապարհորդութիւնից և արդէն սկսել էին իրանց հին բունը նորոգել: — Ի՞նչ լաւ է պատրաստ տուն ունենալ և ամեն տարի նորը չը շինել. կ'ուզէի իմանալ թէ՝ այդ ծիծեռնակները ի՞նչու աւելի իրաւունք ունեն այդ բնի վրայ, քան թէ ես, նրանք արդէն անցեալ տարի էին բնակվում այդ բնի մէջ և հիմա կարող են մի ուրիշը շինել իրանց համար, իսկ հինը ինձ թողնել:

Այդ ժամանակ բունը նորոգող ծիծեռնակները թռան գէպի գետը. նրանց մի

փոքր ցեխ էր հարկաւոր բնի մնացած ձեղը ծածկելու համար:

—Ի՞նչ լաւ եղաւ, որ այդ երկարապոչ թռչունները այս տեղից չեռացան: Ար գնամ և մինչև նրանց գալը կը տիրեմ բունին.—ախ, ինչ լաւ է այստեղ,—ասաց նա, նստելով բնի մէջ.—ի՞նչպէս տաք է ու յարմար և կտուրը, երեխ անձրեից թաց չէ լինում, անպատճառ կը մնամ այստեղ: Ըստ ինչպէս պիտի զարմանան ծիծեռնակները ինձ անկոչ հիւրիս գտնելով իրանց բնի մէջ:

Այսպէս ճռւողում էր գոհ ճնճղուկը և մի աչքով դռանն էր նայում, որ տեսնէ, թէ արդեօք տուն չեն վերադառնում բնի տէրերը: Վերջապէս մի ծիծեռնակ վերադարձաւ: «Սա չէնց պատրաստվում էր ներս թռչել բռնը, երբ յանկարծ տեսաւ նրա մէջ ճնճղուկին:

—Դուք ո՞վ էք, ինչ գործ ունիք իմ բնի մէջ, վետուրները բարձրացնելով, բարկացած հարցրեց ծիծեռնակը:

—Չե՞ր տանը, —ճռւողում էր ճինճղուկը ծաղրածութեամբ, —նա այնքան ձերն է, որքան և իմը. ես արդէն ներս եմ մըտել այստեղ և՝ ՚ի հարկէ այստեղից էլ դուրս գնացողը չեմ:

—Ախ, դու անպիտան ճնճղուկ, —գոչեց միւս ծիծեռնակը, որ աղաղակը լր-

սելով, եկել էր իմանալու, թէ ինչ կայ:—
Տեսնենք դու ինչպէս կը մնաս այստեղ:
Այս խօսքերից յետոյ երկու թռչուններն
էլ արագութեամբ յարձակուեցան Ճնճղուկի
վրայ. բայց Ճնճղուկը վախկոտ չէր: ‘Կա
իր հաստ և ուժեղ կտուցով այնպէս սկսեց
կտցահարել ծիծեռնակներին, որ ցիրուցան
եղան:’ Ծիծեռնակները տեսնելով, որ ու-
շնչ չեն կարողանում անել նրան մի
բան շնչացին միմեանց ականջին և փախան:

—Ի՞նչ էիք կարծում, իմ սիրելի ծի-
ծեռնակներ,—ծիծաղեց Ճնճղուկը նրանց
ետեսից,—յոյս ունեիք ինձ դուրս անել
այստեղեց: Ի՞նչպէս կ'որախանայ կինս,—
շարունակեց Ճնճղուկը, —երբ իմանայ, որ
չը պէտք է հոգ տանել նոր տուն շնելու:
Ինչ այս ի՞նչ աղմուկ է.... Ծիծեռնակ-
ները յետ էին դարձած իրանց ընկերների
չետ միասին:

—Ի՞նչու են բերել իրանց չետ ծիծեռ-
նակների մի ամբողջ խումբ, —մտածում էր
Ճնճղուկը, —նրանք բոլորը հօ ինձ միան-
գամից չեն կարող կտցահարել այս դռնով
միայն մէկը հաղիւ կարող է մտնել և վեր-
ջապէս ի՞նչի է պէտք նրանց ցեխ. ամեն
մէկը մի մի կտոր ցեխ է բերել կտուցով:
Հէսց էդ բոպէին մի կտոր ցեխ ներս թռառ-
ընի մէջ:

Ա սկ, աղաղակեց Ճ'նձղուկը և այն-
պէս վախեցաւ, որ խեղճի ծնկները սկսե-
ցին ծալուել: Յեխի կտորները ներս էին
թռչում մէկը միւսի ետևից և Ճեղքը Շետ-
զեաէ փոքրանում էր: Ճ'նձղուկը փորձում
էր կտուցով չանել բայց ցեխը շատ կա-
կուղ էր և կպչում էր կտուցին ու չէր
թռղնում նրան արագ աշխատել: Խակ ծի-
ծեռնակները թռով շատ էին, մի բոպէում
նրանք ծածկեցին բնի դուռը: Իսկնը բոլո-
րովին մլծնեց...

Չը խկ, չը խկ....դուռը բացէք, —
Ճշում էր վախեցած Ճ'նձղուկը, — դուրս թռ-
ղէք ինձ այստեղից:

Ճ'նձղուկը շատ ուշ խելքի եկաւ,
դուռը արդէն ծածկուած էր և ծիծեռնակ-
ները վաղուց չեւացել էին այնտեղից:

Երկար ժամանակ շարունակում էր նա
ճշալ, վերջապէս թռուացաւ քաղցից և օղի
պակասութիւնից:

— Մեռնում եմ, չառաջում էր նա,
ախ, երանի թէ ես չիմա չով օղի մէջ
լինէի, — այն աեղ տանիքի վրայ, ո՞չ, եր-
քէք, էլ երբէք չէի նախանձի ոչ ոքին: Իսյց
արդէն ուշ էր. մի քանի բոպէից յետոյ նա
ոտները ձգեց,...

Օր, Ա.

արքունիկ առ այս պատճեն ամեն հայութ ամառ քաշու է և
ամեն հայութ ամ ամառ ամառ ամառ ամառ ամառ

Օ Չ Ա Մ Ա Ն Ո Ւ Ա Ա Ր Ե Ւ Ա Կ Ա Տ

(Հ Ե Ք Ի Ա թ)

մեռն էր: Հասակաւոր մարդիկը հաւաքուել
էին օդէքը, այնաեղ էին զրոյց անում, հէքիաթ
ասում և իրանց առօրեալ հոգսերի վրայ խօ-
սում, խորհրդածում: Գիւլնազ տասի թուներն
էլ՝ քուրսու չորս կողմովը բոլորուած՝ իրանց տասին
էին հէքիաթ ասել տալիս ականջ գնում:

Մի երեկոյ Գիւլնազ տասր մի քիչ «չոմ - չոմ» անե-
լուց լետոյ՝ սկսեց Սձամանուկի ու Արեւահասի հէքի-
աթը, որ երեխէքը գեռ չէին լսած, եւ աշքները չորս
արած՝ ականջ էին գնում:

Ա.

— Դէ լսեցէք, երեխէք, սկսեց Գիւլնազ տասր:
« Եատ հին ժամանակներում, մի հեռու երկրում,
Մասիս ստրի միւս երեսիցն էլ գեռ շատ գէնը, մի թա-
գաւոր էր կենում: Ալդ թագաւորը շատ հարստաց էր.
սկին ու արծաթը անհամբարք, զօրքն անթիւ, շատ ու
շատ քաղաքների տէր, բայց զաւակ չունէր. ալդ պատ-
ճառով իր ունեցած անթիւ գանձն ու հարստութիւնը
աչքին չէր երեւում:

Ինչքան հէքիմ, ինչքան ջառահ, ինչքան բժիշկներ
են գալիս, գեղ ու գուղ անում, ոչինչ չի լինում: Յետոյ

էլ գրբաց ասես, փալչի ասես, դերվիշ, ջագուքեար, ջինդար,
ոչով ոչինչ չի կարողանում անել:

Թագաւորը տեսնում է, որ մարդկանցից օդուտ չը
կալ, յորսը դնում է Աստուծոյ վրայ: Ամենալին օր մա-
տաղ է անում, աղքատներին առաջ ողորմութիւն է բա-
ժանում, օրը եօթն անգամ աղօթք է անում, ծունդ
գնում, աղաչանք անում Աստուծուն, — չի լինում, չի լի-
նում, չի լինում:

Մէկ օր էլ իրա մտքի խորն ընկած, յորսը կորցրած,
ալդ թագաւորը ման է գալիս իրա պարտէզումը տիսուր
ու տրտում, մէկ էլ տեսնում է՝ հրէս մի սիրուն շահ-
մար օձ՝ իր ճուտերը զլիսին հաւաքած՝ ինքն ապառաժի
վրայ մեկնուել, արեւգուն է արել, ճուտերն էլ խաղ են
անում իրանով,— որը մօր վկոյն է փաթաթվում, որը փորի
տակն է մտնում, որը զլուխն է նրա բերանը կոխում,
կամ հոտոտում, լպգտում:

Թագաւորն ալդ որ տեսնում է, մնում է տեղն ու
տեղը սառած, փէտացած: Մտիկ է տալիս մտիկ, յետոյ
մի խոր հոգոց քաշելով ասում է —

«Փառքդ շատ լինի, Արարիչ Աստուած. օձի սիրուն
էլ ես սէր ձգել, որ իրա ձագերին սիրի, գուրգուրի. բայց
ինձանում, դու էլ զիտես որ քո տուած սէրը կալ ու
կալ. ինչու չես ինձ էլ մի օձի ձագ տալիս. որ ես էլ
նրան սիրեմ, նրան գուրգուրեմ, նրանով միտիթարուիմ»:
Դու մի ասիլ, Աստուծոյ դռները՝ հէնց ալդ խօսքն
ասելիս՝ բացուած են լինում: Թագաւորի ալդ խօսքը
Աստուծու ականջն է հասնում:

Սրա վրայ մի տարի անցած չանցած, թագաւորի
կնիկը ծնում է ու բերում — ինչ էք կարծում, ինչ — մի
օձի ճուտ:

— Ի՞նչ ես ասում, տատի, բացականչեցին մանուկները:

— Հապա, երեխէք, մի օձի ճուտ: Բայց ինչ ճուտ:

Այդ ճուտը լինում է թէ չէ ամեն մի շունչն առնելիս,
մեծանում է, գառնում մի աժդահա, մի ահազին վիշապ:
Ծննդկանը, տատմալրը և միւսները ահ ու դողի մէջ
ընկած՝ փախչում են, նրան թողում տեղն ու տեղը վէր
ընկած:

Օձի ճուտը երբ որ տեսնում է որ մենակ է մնացել, սկսում է լաց լինել: Բայց ինչ լաց, այնպէս է ծվվում, ծկլթում, որ թագաւորի բոլոր պալատը դղրդում է:

Թագաւորին չէին իմաց տալիս, թէ նրա կինը օձ է ծնել. բայց երբ օձի ձայնը թագաւորի ականջն է հասնում, և նա սկսում է հարց ու փորձ անել, նոր ընկնում են ոտները ու յատնում, թէ թագաւորն ապրուծ կենալ, բա չես ասիլ, թագուհին մի օձի ճուտ է ծնել, որ հիմա ահազին վիշապ է գառել, ու նա է, որ ալդպէս ծվվում, ծղրդում է:

Թագաւորն իսկոյն միտն է բերում իր խնդիրքը ու մատը կծում է. «Հըմ, ասում է, ես ինչ որ ուզել եմ Աստուծանից, նա էլ այն է տուել»: Յետոյ իր մարդկերանցն ասում է: Այդ վիշապն ինչ մեծութեան կը լինի, մի մարդու չափ կը լինի: Ասում են գեռ չը կայ մի մարդու չափ, բայց այնպէս է մեծանում, որ մարդու մեծութիւնիցն էլ կանցնի շուտով: Յետոյ թագաւորն ասում է.—Հիմա ինչ անենք, ինչ կայ, կայ: Աստուծոյ տուածն այդ է: Օձ է թէ վիշապ, իմ զաւակն է. պէտք է պահպանք, պէտք է ըան տանք ուտելու, որ քաղցած ըլ մեռնի:

Մարդիկը գնում են երթկովը ուտելու բաներ են զցում առաջը, բայց օձը չի մօտենում ոչ մի բանի, այլ հէնց մի բերան ծվվում է:

Այդ որ իմանում է թագաւորը, ժողովում է իր գիտուն մարդկանցը ու հարցնում է նրանց, թէ ինչ պիտի տանք այս օձին, որ ուտի, ես չեմ ուզում, որ դա

քաղցած մեռնի. Նրանցից մինը, որ ամենից իմաստունն է լինում, ասում է՝ դա ոչ մի բան չի ուտիլ, բացի աղջկանից։ Փորձեցէք, կը տեսնէք որ իմ ասածը ճշմարիա է։

Թագաւորն ասում է, ում վրայ փորձենք։ Դէ բեր առաջ քո աղջիկդ տանք իրան, իտոյ ուրիշներիցը կուզենք։

Դրա վրայ՝ միւս խելօքներն ասում են — թագաւորն ապրած կենալ, թէպէտ դուք ուղիղ դատեցիք, որ վրձուցիք ամենից առաջ ալդ խօսքն ասողի աղջիկը գցել վիշապի բերանը, բայց զրա հետեւանքը շատ վատ կը լինի քեզ համար։ Մենք ամենքս էլ չենք խնայիլ մեր աղջկերքը, կը տանք, բայց երբ որ հերթը հասնի ժողովրդին, բանն ուրիշ տեսակ կը փոխուի։ Նրանք որ իմանան, թէ իրանց աղջկերքը պիտի վիշապին տանք, մէջները խովութիւն կընկնի, ամենքն էլ ոտքի կը կանգնեն ու քեզ թագաւորութիւնից կը գցեն։ Լաւն ալն է, որ մարդիկ ուղարկենք ուրիշ երկիրներ, որ գնան նրանցից աղջկերք փախցնեն բերեն։

Թագաւորը տեսնում է, որ զրանց ասածը ուղիղ է, մարդիկ է ուղարկում Մասիսի ալս երեսը, որ զան մեր երկրիցը աղջկերք փախցնեն տանեն։

Դէ հիմա թողնենք վիշապին գեռ մի քանի օր քաղցած մնալ, մենք էլ ալն մարդկանց հետ զանք Մասիսի ալս երեսը։

Բ

Մասիսի ալս կողմումը մի մեծ զիւղ է լինում, անունը Արեւան։ Գիւղի բնակիչները բոլորն էլ հայեր են լինում, ինչպէս հիմա մենք ենք։

Ալդ զիւղումը մի մարդ ու կնիկ են լինում կենաւիս, երկու էլ աղջիկ են ունենում։ Կնիկը մարդու յետակինն է լինում։ Աղջկերանց մէկն էլ մարդու առա-

ջուայ կնկանիցն է լինում, միւսը յետուալ կնկայ հետ
բերովին:

Մարդը իր հարազատ աղջկանը շատ էր սիրում,
բայց խորիժ աղջկանն էլ չէր ստում: Բայց ինչ որ կնիկն
էր, նա ուրիշ տեսակ բնութիւն ունէր. շատ չար ու նա-
խանձուս սրտի տէր էր: Նա իր աղջկանն էր սիրում,
միւսին տաելով ստում էր, նրա լոյս արեւը խառարա-
ցրել էր:

Մարդու աղջկայ անունը Արեահատ էր, կնոջ աղ-
ջկանը՝ Մամիսի: Արեահատը հէնց ուղիղ արեւահատ էր.
Նրա երեսը արեւի նման շափաղ շափաղ էր անում, այն-
քան սիրուն էր. միւսն էլ հէնց ուղիղ Մամիսի էր,—
մամուխի պէս ուն, նրա թվին նման վշվշտու ու կոթում:

Խորիշ մօր բարկութիւնը շատ էր գալիս, թէ ինչի
էր աղջիկը այնքան տգեղ ու գէշ էր, իսկ Արեահատը
այնքան սիրուն, այնքան գեղեցիկ: Ամրող օրերով աշ-
խատեցնում էր Արեահատին, —աժմար էր շինել տալիս,
կոլ էր կժել տալիս, հաց էր թխել տալիս, աման էր
լուանալ տալիս, խոս ու գործան էր կրել տալիս, որ
նրա սիպտակ ձեռները կնճռուսուին, նրա շարմաղ երեսը
այլուի, սեւսնալ, նրա շիշշառ մէջքը կորանալ, որ նրա
ուժը պակասի, գունաժամափուի, թառամի. բայց ընդ հա-
կառակը, նա աւելի էր ուժավանում ու գեղեցկանում,
իսկ միւս աղջիկը, որ աղջիկ-պարնի պէս էր մեծանում,
օրէցօր աւելի էր նիշարում ու գէշանում:

Արեահատը աշխատելուց չէր նեղանում. նա այն-
պէս էր սովորել աշխատանքին, որ առանց ստիսելու էլ
ինքը մի բողէ հանդիսան չէր նստում: Հէնց որ ծանր
աշխատանքը վերջացնում էր, տղամարդու անելիքներն
էլ ինքն անում, պըծնում էր, ձեռք էր զարկում իր մա-
նածին ու գործքին: Տանը ջաշրայ էր մանում, ջուր զը-
նալիս էլ իլիկը կամ սկած գուլքան էր հետք տանում,

որ աղքըին, մինչեւ հերթն իրան կը հասնի, մինչեւ կուժը
կը լցնուի, ինքը պարապ չը կանգնի, լախուհաշի չը
տար, այլ իր իլիկը մանի կամ գուլբան անի:

Ամեն բան Արեւահատի ձեռիցը գալիս էր,-Հորագործ,
գետնագործ, ոստանագործ, կար, ձև, եփել, թխել, կթել, հա-
րել, շինել, սարքել: Մի խօսքով մի աղջիկ էր, որ հատը չը
կար. բայց ինչ կանես, որ խորթ մօր ձեռք էր ընկել,
իր արած բանը ինչքան լաւ էր լինում, այնքան վատ
էր թւում անգութ մօրը: Ամեն անգամ չար դալի նման
մի պատճառ էր փնտրում, ու անմեզ Արեւահատին ոտի
տակը գցում, տրորում, մազերից քաշքաշում, քիթ ու
պոռնկը արտնլուալ անում, մարդուն էլ հաւատացնում,
որ իր հոգին բուկն է հացնում իր չարութիւնովն ու
կամակորութիւնովը: Արեւահատը չէր կարողանում իրան
արդարացնել. ուզում էր մի խօսք ասել, արտառնքը
խեղում էր նրան. հայրն էլ հաւատում էր կնոջ խօս-
քին ու բարկանում աղջկալ վրայ:

Արեւահատը իր սրտի ցաւերը միշտ իր մօր գերեզ-
մանի վրալ էր թափում: Նատ անգամ գնում էր գերեզ-
մանատուն, մօր գերեզմանի վրալ չոքում, աղի արտա-
սունք թափում, զանգստվում, սիրտը հանգստացնում,
էլ ետ գալիս տուն: Նատ անգամ մօր գերեզմանի վրայ
էր գնում գլուխն ու քնում. երազումը մօրը տեսնում,
վզովն ընկնում փաթաթվում, նա էլ միմիթարում էր
նրան ու խրատ էր, տալիս, որ բարի լինի, բարի կենաք,
ամեն նեղութեան համբերի: «Աստուած չի կորցնիլ ան-
մեղին, ասում էր նա, միայն դու այնպէս կաց, որ Աս-
տուած քեզ հաւանի, քեզ սիրի, այնուշետե նա իր պաշտ-
պանութիւնը քեզանից չի խնալիլ, քեզ ալդ նեղութիւնիցը
կազատի»: Այս խօսքերը լսելով՝ Արեւահատը նոր ուժ, նոր
հոգի էր ստանում, մխիթարվում էր, ցաւերը մռանում,
օրէ օր վարդի նման բացվում, մանիշակի պէս փնջվում:

Այնքան արդար ու անմեղ էր նրա հոգին, որ ամեն առաւոտ երեկոյ ազօթք անելիս նրան այնպէս էր թւում, թէ իր հոգին թուշում, վերանում է մինչև երկինքը, հասնում Աստուծոյ աթոռին, այնտեղ նրա հրեշտակների հետ փառաբանում նրա անունը:

Ողորմութիւնն այնպէս էր տալիս, որ նրա տուած շատ քիչն էլ աղքատի աչքումը այնքան շատ էր երեւում, որ խեղճ մարդը աչքերը երկինքն էր դցում, ու արտասունքն աչքերին՝ Արևահատի համար արեւշտութիւն խնդրում:

Թէ Աստուած էլ շատ սիրում էր Արևահատին, այդ մասին ես կասկած չունիմ: Երբ որ մի մարդու Աստուածը սիրե, չարը նրան չի ատիլ, ու բարին նրան չի սիրել: Բոլոր անմեղ արարածները նրան տեսնելիս ցընծում, խնդրում էին, այնքան էին սիրում: Իրանց տանու բոլոր կենդանիները, կովը թէ եզր, ոչսարը թէ այծը, շունը թէ կատուն՝ խորթ մօրը տեսնելիս՝ փախչում էին կամ վրան խէթ խէթ մտիկ տալիս, — շունը հաջում էր վրան, կատուն չանգուում էր, կովը չէր թողնում իրան կթի, քացի քացի էր անում, ձին խրանում էր, եզր պլըշում, այծըն ու ոչսարը փախչում էին: — բայց այդ միեւնուն կենդանիները, այդ անմեղ անասունները, երբ Արևահատին էին տեսնում, զըջապատում էին նրան, փաղաքշում, լիզ տալիս, մէկ մէկու հարու տալով, իրար ձեռքից խլում: Կովը կթուելիս՝ երբ որ տեսնում էր, թէ Արևահատը լաւ չի նստած՝ ինքն այնպէս էր կանգնում, որ կթելը լարմար լինի: Զուրը կամ ալզի գնալիս շունը կշտիցը չէր հեռանում, որ նրան ամեն չարից փորձանքից պահպանի, նրա հրամանին միշտ արթուն, միշտ պատրաստ լինի:

Ահա ալսքան գեղեցիկ, ալսքան բարի ու ալսքան սիրելի էր Արևահատը, բայց ինչ կանես, որ խորթ մօր

սիրության քարացել էր, խճմտանքը մեռել, ամօթյուն կորել, իւեղճ Արեւահատի համար նոր նոր տանջանքներ էր հնարքում:

Հենց այդ օրերումը գիւղումը լուր է տարածվում, թէ հանդ գնացող տղջկերքը էլ յետ չեն գալիս, մի վիշտակ է լուս ընկել, նրանց կուլ է տալիս

Սա լուրը շատ սւրախացնում է խորիժ մօրը: Ասում է, այս լու գառաւ. այս լիմար աղջկանը կուղարկեմ հանդ, թող գնայ վիշտակի ըերանն ընկնի: Մի օր կով ու ոչխար Արեւահատի առաջն է անում, թէ տար հանդումն արածացրու: Մի հաց էլ տալիս է, թէ արտ էլ կը տանես հետդ ման կածես, երեկոյին էլի հետք կը բերես, որ ես ուտեմ (Որովհետեւ հանդումը ման ածած հացը խիստ համով է լինում, ուզում է որ այն հացը ինքն ուտի): Շատ էլ բուրդ է տալիս, թէ այս էլ մինչև երեկոյ բուրդը բարակ կը մանես, հետդ կը բերես:

Արեւահատը՝ կով ու ոչխար առաջն արած, քշում է նրանց, առանց իմանալու, թէ մինչեւ ուր պիտի տանի: Վերջապէս՝ երբ որ հասնում է մի լաւ կանաչկոտ տեղի, տեսնում է, որ դեռ արածացրած չէ, այնտեղ նստում է, իլիկը մանում, իր գտուն օրը լալիս. անմեղ անսուններն էլ մշմշալով արածում են:

Իրիկնապահին, արեւի մարէմար ժամանակը, հենց որ ուզում էր, թէ վեր կենալ, տաւարն առաջն անի, գնալ տուն, մէկ էլ տեսնում է, որ ահա մի պառաւ կնիկ կշտին կանգնած: Վեր է կենում, որ շան առաջին կանգնի, որ ոլառաւին չը կծի, պառաւն ասում է: «Մի վախենար, Արեւահատ. շունն ինձ չի կծիլ, նա էլ է իմանում, որ ես չար պառաւ չեմ. տեսնում ես ինչպէս ուրախ է, ինչպէս է շարժում պոչը:

— Բայց դու ով ես, նանէ, ես քեզ չեմ տեսած, դու մեր գեղիցը չես, հարցնում է Արեւահատը:

—Ես ոչ մի գեղից չեմ, հոգիս, ես այս երկրիցը չեմ.
Ես Արեւի մայրն եմ, եթէ լսել ես, «Արեւամայր» որ ա-
սում են՝ ես եմ: Քո դառն օրերը, քո անմեղութիւնը
իմ գութս շարժեցին. ես եկել եմ, որ քո տարաբախու-
թեանը վերջ տամ: Զոքիր առաջեւս, ես քեզ պիտի օրհ-
նեմ, որ դու գնաս քո մուրազին հասնես:

Պառաւի այս խօսքերը շատ զարմացնում են Արե-
ւահատին: Մէկ էլ լաւ մտիկ է տալիս, տեսնում է, որ իր
տեսած կանանց նման չէ: Այնպէս է շողջողում ամբողջ
հագուստը, որ կասես ոսկուց է ձուլած եւ ոչ թէ սո-
վորական պաստառներից կարած: Նրա աչքերը այն-
պէս էին ցոլցլում, փալլում, ինչպէս արեւի ճառագայթ-
ները: Նրա խօսելու ձեւն այնքան քնքուշ էր, ձայնը այն-
քան անուշ, որ Արեւահատին այնպէս էր թուում, թէ իր հա-
րազատ մայրն է խօսում հետը: Հէնց որ պառաւն ասում է
չոքիր, նրա ծնկները թուլանում են. ընկնում է առա-
ջը, ուզում է Արեւամօը ոտները համբուրի, բայց նա
Արեւահատի գլուխը բարձրացնում է, ձեռքը դնում է
վրան եւ օրհնում է՝ տեսէք ինչպէս: —

Ատքիդ տակին վարդեր բացուին, մասունք ու ու-
զորս կողմդ փոռուի մանիշակ,

Բարով հասնես քո մուրազին,

Դվիսիդ տեսնեմ թագ ու պսակ.

Քո ժպիտը վարդի նման,

Արտասունքդ մորգարիտի,

Ուր որ գնաս Աստուած քեզ հետ,

Օձ ու կարիճ քեզ չը խալթի:

Քո խրճիթը պալատ դառնալ,

Ողջ սիւները անգին քարից,

Պատ ու լատակ ոսկի, արծաթ,

Առաստաղը գոհարներից...

Ալսպէս օրհնում է Արեւամայրը եւ Ելի ուրիշ շատ բաներ է ասում, խրատներ է տալիս, գուշակում է նրա ասպագան, ամեն բան առաջուց ասում է եւ զգուշացնում: Յետոյ ասում է՝ դէ վեր կաց, սիրուն Արեւահատ, ես քեզ օրհնեցի. ես քեզ ազօթեցի, որ էլ այսուհետեւ քեզ մի վնաս չը լինի, քո մէկ մազը չը պակսի: Յետոյ Համբուրում է Արեւահատին ու ասում,—այս Համբուրովս ես քո գեղեցկութեան վրայ իմն էլ եմ աւելացնում. յետոյ տալիս է մի փոքրիկ կապոյ: Այդ կապոցի մէջ լինում է մի ձեռք Հագուստ: Բայց ի նչ Հագուստ, բոլորը անգին քարերով զարդարուած ու այնքան էլ նուրբ, այնքան բարակ է լինում, որ հէնց իմանաս, ոչ բամբակից է, ոչ մետաքսից, այլ արեւի ճառապալթներիցն է զործած: Ասում է, այս կապոցը ծոցումդ կը պահես, մինչեւ քո Հարսանիքի օրը, միայն այն օրը կը հազնես: Ես Հիմա գնում եմ, իմ որդին ինձ է սպասում: Այս էլ ասելուց յետոյ՝ աներեւութանում է: Հէնց որ նու աներեւութանում է, արեւն էլ մայր է մանում:

Այս անցքն այնպէս զարմացնում է Արեւահատին, որ չի իմանում, քնած է, թէ արթուն, երազումն է է տեսնում, թէ ճշգրիտ: Զեռը ծոցն է տանում, տեսնում է, որ կապոցը տեղն է, ուրեմն երազումս չեմ, ասում է ինքն իրան եւ այնքան գերախանում է, որ բոլոր տըխրութիւնը փարատվում է, ունքերը բացվում, երեսը զուարթանում, քաղցածութիւնն անցնամ:

Վեր է կենում իրա կով ու ոչխարն առաջն անում, ճանապարհին նրանց ջոկ ջոկ շփելով՝ իր ուրախութիւնը նրանց պատմելով՝ գնում:

Գնում է գնում, մէկ էլ տեսնում է որ ահա մի քանի ձիաւոր են գալիս գէնք ու զբահում կոլսուած: Արեւահատի սիրան իմանում է, որ լաւ մարդիկ չը պի-

տի լինին. այդ բանը չունն էլ է իմանում եւ զանագան շարժմունքներով իր վախն իմաց է տալիս. Արեւահատին: Տեսնում է, որ գրանց ձեռքեցը փախչել չի կարող, իսկուն ցեխ է քսում երեսին, որ իր սիրունութիւնը նրանց աչքումը չերեւայ, որ իր վրայ ուշադրութիւն չը դարձնեն:

Մարգեքը գալիս հասնում են եւ տեսնում են մի գէշ աղջիկ: Յետոյ մէկ մէկու իրանց լեզուովն ասում են՝ մեզ համար մէկ է, սիրուն եղած, գէշ եղած, երկուսն էլ վիշապի փորը պիտի մտնին:

Հիմա դուք իմացաք կարծեմ, թէ դրանք ինչ մարդիկ պիտի լինին: Ասում են՝ «Աղջիկ, էլ գէս ու դէն ըստ վախչիս, արի մեզանից մէկի գաւակին նստիր, քեզ պիտի տանենք»:

Արեւահատը մնում է շուարած: Մտքումն ասում է՝ էլ ինչ կարող եմ անել, ուր տանում են, թող տանեն, մեր տանից խոժ վստ տեղ չեն տանելու, իմ խորթ մօրեցը խօմ կազատուիմ: Իրա կովի, ոչխարների աչքիցը պաշպէում է, նրանց մնաս բարով ասում ու նստում մէկի գաւակին: Խեղճ անասունները կարծես իմանում են բանի էութիւնը, սկսում են ետեւեցը բառանչել ու մայել, իսկ շունը չի բաժանվում նրանից, վնդստալով ու սնդսնգալով գնում է նրանց յետեւեցը:

Այդ աւազակները գնում են մի քարափի գէմ ընկնում, ալնտեղ վէը են գալիս, Արեւահատին ներս տանում մի մաղարա: Հէնց որ ներս է մտնում, տեսնում է որ ինչ, մինչև երեսուն քառասուն աղջկանից աւելի կան, շրջակալ գիւղերից հաւաքած այնտեղ: Այդ խեղճ աղջկերքը այնպէս էին հեծկլտում, որ տեսնողի մազերը վիշաքաղում էր: Վախենում էին, թէ բարձր ձայնով լաց լինին, ձայնները փորներն էին զցել ու հեկեկալով՝ արտասունքի հեղեղ էր, որ թափում էին

Արեւահատը նրանց սիրտ է տալիս, թէ՝ մի վախենաք, մեզ կը տանեն կը ծախեն, մենք էլ կը փախչենք կը գանք էլի մեր աշխարհքը։ Բայց շատերն իմանում էին, որ իրանց պիտի տանեն վիշապին տան, որովհետեւ նրա համբաւը տարածուել էր ամեն տեղ։

Մուժը որ վրայ է հասնում, դրանց դուրս են բերում քարափիցը, ու առաջներն արած՝ սարով ձորով քշում տանում օձահայր թագաւորի մօտ։

Ալսեղ Գիւլնազ տատն տսում է՝ երեխէք, ես բեզարեցի, քունս տանում է, մնացածն էլ էգուց իրիկունը կասեմ. բայց երեխէքը վրայ են թափում, քունը փախցնում, թէ չի լինիլ, պէտք է վերջացնես, որ տեսնենք վերջն ինչպէս է լինում։ Գիւլնազ տատը ճարահատած շարունակում է, բայց որովհետեւ քունը տանում էր, էլ չի երկարացնում։

Գ

«Ողջկերքը տեղ են հասնում։ Քաղաքի մեծ ու փոքր հաւաքփում են, որ տեսնեն ինչ աղջկերք են եկողները, ու տեսնում են, որ ի՞նչ, բոլորն էլ հալ աղջկերք, մինը քան զմիւսը գեղեցիկ։ Նատ ափսոսում են, որ ալդիսերը պիտի վիշապի կերակուր դառնան։ Նրանց միջին միայն Արեւահատն է ամենից տգեղ երևում, որովհետեւ երեսին ցեխ ու մուր էր քսել, սիրունութիւնը չէր երեւում։ Թագաւորը հրամալում է, որ դրանց լաւ տան մէջ պահեն, լաւ հաղցնեն, լաւ ուտեցնեն, գերացնեն ու օրէնը մէկը տան օձին։ Առաջին օրը ընտրում են Արեւահատին, թէ ոսա ամենից տգեղն է և չի էլ վախենում։ Առաջ սրման տանենք, որ միւսներն էլ սիրտ տռնեն։ Բռնում են Արեւահատի կռնիցը, թէ՝ գէ արի գընանք, քեզ պիտի մարդու տանք, քո փեսացուն թագա-

ւորի սրգին է, որ թագուհի կը դառնաս: Այսպէս խաբելով, կռնիցը բռնած՝ տանում են օձի բնակարանը, որ թագաւորական պալատումը մի ընդորձակ տեղ էր բռնում իր առաջի պարտէզնին ու նրա միջի գեղեցիկ հաւուզներովը:

Երբ մանում են պարտէզը ու այնտեղից էլ ուզում են գուռը բաց անեն, ներս գցեն, Արեւահատն ասում է: Որովհետև ինձ տանում էք թագաւորի որդու մօտ, թողէք առաջ այս հաւուզումը երեսս լուանամ, հագուստ շակեմ, մազերս սանդրեմ, թէ չէ՞ ամօթ է: Ասում են շատ լաւ, ինչ անում են՝ արա, մենք կը հեռանք կշափող, որ դու չամաչես մեզանից:

Արեւահատը որ մենակ է մնում, երեսը լուանում է, զլուխը սանդրում, Արեւամօր տուած հագուստը հազնում է: Այսպէս զուգուած զարգարուած որ գուրս չի գալիս, նրա տանող մարգիկը մնում են ապշած, այնպէս են կարծում թէ մի նոր արեգակ գուրս եկաւ պարտիզիցը, չեն հաւատում որ նա իրանց տարած աղջիկն է, որ նա մի հողեղին է, ասում են սա երկնքից կը լինի եկած խեղճ աղջկալ կերպարանքով, բայց հիմտ փոխուեց իր պատկերն առաւ:

Արեւահատը մօտենում է նրանց, էլ խեղճ խեղճ չի խօսում, այլ հրամալում է, թէ ինչ էք սլլըշել տաւարի պէս, ցոյց տուէք ինձ ճանապարհը, ուր պիտի զնամ, ալապէս որ հրամալում է նրանց, նրանք գոլում սարսափում են, չոքում են առաջին, մեղալ գալիս, խընդրում են, որ իրանց լանցանքը ների: Ասում են, քեզ բերել ենք ոչ թէ մարդու տալու, այլ վիշապին, որ ահա այս տան մէջն է: Եթէ ազաւմ ես, մենք քեզ կտպատենք, թէկուզ թագաւորը դրս համար մեզ խեղճել տայ:

Արեւահատն ասում է. հարկաւոր չէ, տուէք ինձ այս դռների բանալիքները, զուք զնացէք, ես վիշապից չեմ վախենում:

Բանալիքներն առնում է, բաց է անում դուռը,
սենեակից սենեակ անցնելով՝ մտնում է մի մեծ գալրազ,
տեսնում է, որ ահա արատեղ տախտի վրայ մի ահագին
վիշապ է մեկնուած։ Արեւահատը մի քիչ հեռու կանգ-
նում է ու ասում։ — Բարով քեզ թագաւորի որդի։ Ես Ա-
րեւամօր կշտիցն եմ գալիս, նա շնորհաւորում է քո ծը-
նունդը ու քեզ արեւատութիւն է ցանկանում։

Վիշապը գլուխը բարձրացնում է ու սուր աչքերով
մտիկ է տալիս Արեւահատին։ Արեւահատը սկսում է դող-
դողալ, բոլոր ջանը սարսուում է, մազերը փշաքաղում։
Օձը տեսնում է, որ Արեւահատը վախենում է, զլուխը
շուռ է տալիս տանում պոչի մօտ, բայց մէկ էլ էլի
յետ է դառնում մտիկ տալիս։ ալսպէս կրկնում է մի
քանի անգամ և խեղճ աղջկանը հալ ու մաշ է անում
Յետոյ Արեւահատի միտն է ընկնում Արեւամօր տուած
խրատը։ Նոր սիրտ է առնում ու ասում է։ — Թագաւորի
որդի, եթէ ինձ ուտելու ես, մի անգամից կուլ տուր ես
պրծնեմ, էլ ինչու ես ինձ ալսպէս տանջում։ իսկ եթէ
ոչ, Արեւամօր անունովը ես քեզ հրամայում եմ՝ դուրս
արի քո խորխիցը։

Այս խօսքի ասելն ու վիշապի կծկուելը մին է դառ-
նում։ Կծկվում է, կծկվում, կոլովվում, դողդողում, ոլորվում
ու մէկ էլ որ չի արաքնում նրա ձայնից բոլոր
պալատն ալնպէս է թնգում, որ թագաւորն ինքը տեղիցը
վեր է թռչում։

Ամեն կողմից վազում գալիս են, որ տեսնեն ինչ
պատահեց, ու գալիս տեսնում են որ ինչ՝ վիշապի խոր-
իը մի կողմ ընկած ու նրա տեղ սպիտակ սաւանում
փաթաթուած մի սիրուն տղայ, մօտն էլ խաս ու զումաշում
ծփալիս արեւի նման մի շարմաղ աղջիկ նստած՝ իրար հետ
խօսում, ծիծաղում են։ Խսկով վազում են թագաւորին ա-
կանջաբռնուկ, նրան աչքալոյս են տալիս ու ասում, բա-

չես ասիլ, օձը մի սիրուն, շարժադ աղալ է դառել: Թագաւորը, թագուհին վազում են, իրանց որդուն ջոկ, Արեւահատին ջոկ գրկում, համբուրում: Տղային՝ հագցնում են զուգում, զարդարում, անունն էլ գնում են Օձամանուկ: Յետոյ Օձամանուկին ու Արեւահատին եօթն օր եօթը գիշեր հարսանիք են անում. նրանք հասնում են իրանց մուրազին, դուք էլ հասնէք ձեր մուրազին:

Գիւլնազ տատը որ իր հէքիամիքը վերջացրեց, երեխանց բերանի ջուրը գնաց զմալմունքից. շատ ուրախացան, որ Արեւահատի պէս անմեղ ու սիրուն աղջկեր վիշապի կերտկուր չի գառել, այլ օձին էլ մարդու կերպարանք է տուել: Բայց ուզում են իմանալ, թէ ինչ եղան նրա խորթ մալրը, քոյլը, հետը եկած աղջկերքը, իր հաւատարիմ շունը: Դրանց համար էլ Գիւլնազ տարն ասում է: —

Գերի աղջկերանցը թագաւորը մեծ ընծանելով էլ ետ ուղարկում է իրանց աները. մի երկուսին Արեւահատը պահում է իր մօտ, որ օտարաւթիւն չը քաշի, նրանց լաւ պահում պահպանում է, ու յետոյ, երբ որ Օձամանուկը թագաւոր է դառնում, ինքն էլ թագուհի այդ աղջկերանց մէկը տալիս է իր նէղերի տղին, միւսը վէզիրի: Ուզում է իր հօրն ու մօրն էլ ըերի մօտը, բայց Օձամանուկը խորհուրդ չի տալիս: Ասում է՝ Եթէ քո խորթ մալրը գոյ, նո չար կնիկ է, նրանից մեղ վնաս կը հասնի, լաւն այն է, որ ախտելից նրանց համար բաւական սեկի արծաթ ուղարկենք, թող իրանց համար լաւ ապրեն. Արեւահատի շունն էլ կորել էր. բայց մէկ օր Օձամանուկի հետ մանգալիս, մէկ էլ տեսաւ հրէս իր շունը եկաւ ստներին փաթաթուեց: Նա էլ տարաւ իր մօտ պահեց:

Դ. ԱՊԱՅԵԱՆՑ